

ไม้ดอกไม้ประดับ

ในภูมิภาคที่เป็นป่าโปร่ง ตั้งแต่ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเรื่อยไปจนถึงป่าดิบชื้นอันอุดมสมบูรณ์ทางภาคตะวันตก และภาคใต้ของประเทศไทย นับเป็นแหล่งกำเนิดสำคัญที่รวบรวมความหลากหลายทางชีวภาพของพืชพันธุ์ไม้ร้อนชื้นอันทรงคุณค่าของประเทศไทย ทรัพยากรพืชที่ขึ้นตามธรรมชาติเหล่านี้ ได้ถูกนำมาพัฒนาพันธุ์ มีลักษณะสวยงามเป็นที่ถูกใจของผู้พบเห็น และพัฒนาเป็นไม้เศรษฐกิจที่สำคัญ ก่อให้เกิดมูลค่าและเกิดเป็นอุตสาหกรรมสร้างรายได้ และชื่อเสียงให้กับประเทศไทยในปัจจุบัน เช่น กล้ายไม้ ไม้ดอกในวงศ์ ชิง ข่า (Zingiberaceae) ที่ให้คุณประโยชน์อย่างนามหัศจรรย์ต่อชีวิตมนุษย์

ส่วนไม้ดอกไม้ประดับอื่น ๆ ที่มีอยู่ในประเทศไทยมีทั้งชนิดที่เป็นไม้ยืนต้น ไม้เลื้อย ไม้พุ่มเตี้ย บางชนิดเกิดการกลายพันธุ์โดยธรรมชาติหรือโดยการกระทำของมนุษย์ ได้พันธุ์ใหม่ที่สวยงาม บางชนิดมนุษย์นำมาบังคับรูปทรงให้มีลักษณะตามความต้องการ จึงเกิดเป็นแบบแผนที่เป็นที่นิยมกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ เช่น ไม้ตัดประเภทต่าง ๆ ซึ่งถือเป็นภูมิปัญญาของคนไทยที่สืบทอดมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 จนถึงปัจจุบัน

กล้ายไม้

กล้ายไม้เป็นพืชใบเลี้ยงเดี่ยว มีอยู่ประมาณ 19,000 ชนิด มีความหลากหลายของรูปร่าง และขนาดของดอก ลักษณะการเจริญเติบโตแตกต่างกัน รากของกล้ายไม้เป็นระบบรากแขนงไม่มีรากแก้ว มีทั้งรากอากาศ รากกิ่งอากาศ รากกิ่งดิน และรากดิน ใบ เป็นใบเดี่ยวไม่มีใบย่อย เส้นใบขนานกันตามความยาวของใบ กล้ายไม้ออกดอกเป็นช่อเดี่ยว ตั้งแต่ 1 ดอกขึ้นไป หรือเป็นช่อที่มีแขนง ช่อดอกตั้งในแนวตั้งขึ้น ระนาบและห้อยลง

การปลูก ปลูกในภาชนะต่าง ๆ เช่น กระถางดินเผาทรงเตี้ย กระถางดินเผาทรงสูง กระเช้าไม้สัก กระถางพลาสติก กระถางดินเผาที่มีรูที่ก้น ท่อนไม้ที่มีเปลือก กาบมะพร้าวสำเร็จรูป

เครื่องปลูก กาบมะพร้าว กาบมะพร้าวสับ และไม้ใช้เครื่องปลูก การปลูกหว่าย ตัดดอกนิยมปลูกบนแท่งกาบมะพร้าวสำเร็จรูป โดยวางต้นกล้ายไม้ปลูกลงในร่องกาบมะพร้าวที่เป็นเนื้อใน และประกบเข้ากันอย่างเดิม ส่วนแนวต้นนิยมปลูกในกระถางพลาสติกโดยไม้ใช้เครื่องปลูก กล้ายไม้ดินใช้วัสดุปลูกผสมกาบมะพร้าว กะลาปาล์ม ถ่านเผาอิฐหัก ฯลฯ กล้ายไม้ส่วนใหญ่ต้องการแสงรำไร แต่บางชนิดไม่ต้องพรางแสง เช่น สกุลริแนนเธอร่า

การผลิตและการตลาด

แหล่งปลูกสำคัญอยู่ชานเมืองกรุงเทพฯ และปริมณฑล แหล่งใหญ่ คือ สมุทรสาครนครปฐม ซึ่งเป็นเขตปลูกเดิมต่อมาขยายพื้นที่ปลูกมายัง ราชบุรี ปทุมธานี นนทบุรี อุดรธานี นครราชสีมา นครสวรรค์ และกำแพงเพชร เป็นต้น พื้นที่ปลูกกล้ายไม้ทั้งหมด ประมาณ 20,000 ไร่ ประเทศที่ผู้นำเข้ากล้ายไม้ไทยอันดับหนึ่ง คือ ญี่ปุ่น

รองลงมาได้แก่ อเมริกาและอิตาลี และยังมีประเทศอื่นๆ อีกรวมมากกว่า 80 ประเทศ มูลค่าการส่งออกกล้วยไม้ร้อยละ 85-90 เป็นกล้วยไม้ตัดดอกอีกร้อยละ 10-15 เป็นกล้วยไม้ต้นชนิดที่ส่งออกมากที่สุดคือ สกุลหวาย รองลงมาได้แก่ สกุลแวนดา มอคคารา อะแรนดา แอสโคเซนตา ออนซิเดียม แคทลียา และรองเท้านารี

กล้วยไม้สกุลหวาย (*Dendrobium spp.*) มีระบบรากกึ่งอากาศ (semi-epiphyte) และมีการเจริญเติบโตประเภทแตกกอ (sympodial) แตกหน่อปีละ 2-3 หน่อและเจริญเติบโตเต็มที่ภายใน 3-6 เดือน เมื่อสุดลำจะออกดอก 1-3 ช่อ จากตาที่ปลาย และตาข้อที่ถัดลงมา ช่อดอกมีอายุ 45-60 วัน บาน 3/4 ของช่อก็เก็บเกี่ยวได้ แต่ละลำจะผลิตดอกได้ 5-15 ช่อ ขึ้นอยู่กับพันธุ์และความสมบูรณ์ของต้น

พันธุ์การค้า ได้แก่ ขาว 4 เอ็น ขาว 5 เอ็น ขาวประวิทย์ ขาวสนาม ขาวเลอร์เวีย ขาวยูกิ โชเนีย 17 แดง โจแดง เอียสกุล เคแดง เคหวาน ซากุระ แอนนา อินทวงศ์ มิสทีน ซาบิน กระทั่งแดง รินนภา ฟาติมา บุรณะเจต ชิตชม

กล้วยไม้สกุลออนซิเดียม (*Oncidium spp.*) เป็นกล้วยไม้ที่มีระบบรากกึ่งอากาศ และมีการเจริญแบบแตกกอ เช่นเดียวกับกล้วยไม้สกุลหวาย ลำลูกกล้วยเป็นรูปวงรี อ้วนหนา อวบน้ำ ใบเรียวยาว เจริญขึ้นมาจากส่วนบนสุดของลำลูกกล้วย 2 ใบ และโคนลำอีก 2 ใบ ช่อดอกเป็นช่อแขนง 7-10 แขนง ประกอบด้วยดอกเล็ก 60-70 ดอก

พันธุ์การค้า ได้แก่ โกลเด้น ขาวเวอร์ โกอเออร์ แรมเซย์ และสวีทชูการ์

กล้วยไม้สกุลมอคคารา (*Mokara spp.*) เป็นลูกผสมกล้วยไม้ 3 สกุล คือสกุลแมลงปอ (*Arachnis spp.*) สกุลเข็ม (*Ascocentrum spp.*) และสกุลแวนดา (*Vanda spp.*) มีรากอากาศ (epiphyte orchid) เกิดบริเวณข้อของลำต้น ใบเรียงตัวสลับกัน 2 แถว ลำต้นเดี่ยว (monopodial) ช่อดอกเกิดจากตาข้างตรงชอกใบ

พันธุ์การค้า ได้แก่ เยลโล่ สตาร์ สายัณห์ พรรณี คาลิปโซ่ จักกวัน

กล้วยไม้สกุลอะแรนดา (*Aranda spp.*) เป็นกล้วยไม้ลูกผสม 2 สกุล คือ สกุนแมลงปอ (*Arachnis spp.*) และสกุลแวนดา (*Vanda spp.*) มีระบบรากเป็นรากอากาศ และมีการเจริญเติบโตแบบ monopodial คล้ายกับสกุล มอคคารา

พันธุ์การค้า ได้แก่ คริสติน คริสตินไวท์ นอรา

กล้วยไม้สกุลแวนดา (*Vanda spp.*) มีระบบรากแบบอากาศ (epiphyte orchid) เจริญเติบโตแบบลำต้นเดี่ยว ใบสลับกัน 2 ช่วง รากแทงออกตรงข้อของลำต้น ดอกแทงช่อจากตาข้างตรงชอกใบ

พันธุ์การค้า ได้แก่ วิรัตน์ รอดโชติเตียนา สันทรายบลู มนุวัต โดเกียบลู โรเบิร์ต ดีไลท์

เกณฑ์มาตรฐานคุณภาพกล้วยไม้ที่ผลิตเพื่อส่งออก

การผลิตกล้วยไม้เพื่อการส่งออก ต้องกำหนดเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพ และควบคุมไปกับระบบการผลิตที่เหมาะสม (Good Agricultural Practice : GAP) เกณฑ์ในการจัดทำมาตรฐานกล้วยไม้ของประเทศไทยให้เป็นสากล ประกอบด้วย

1. ลักษณะช่อดอก

สด สะอาด ตรงตามพันธุ์ ไม่มีรอยตำหนิ ไม่มีดอกร่วง ดอกเสีย ปราศจากศัตรูพืชและความเสียหายอันเนื่องมาจากศัตรูพืช

2. คุณภาพของช่อดอก

ขนาดความยาวช่อ จำนวนดอกต่อช่อ จำนวนดอกบานต่อช่อ ขึ้นกับพันธุ์ รวมทั้งความสวยงามและมีอายุการใช้งานไม่น้อยกว่า 7 วัน

3. การปฏิบัติดูแลรักษาในแปลง

3.1 ตรวจสอบสมบูรณ์ของต้น ความสะอาดของเครื่องปลูก และโรงเรือน หากพบต้นเป็นโรค มีวัชพืช หรือหอยให้รีบกำจัด ก่อนเกิดการระบาด

3.2 ฝ้าระวังและป้องกันศัตรูพืชกลายไม้ที่สำคัญ อย่างสม่ำเสมอ ได้แก่ เพลี้ยไฟ หอย โรคจุดสนิม และโรคเกสรดำ จัดเป็นศัตรูร่วมกัน สำหรับประเทศผู้นำเข้าโดยเฉพาะสหภาพยุโรปมีการเข้มงวดมาก หากตรวจพบจะเผาทำลายทันที เมื่อพบการระบาดให้ป้องกันกำจัด โดยฉีดพ่นทุก 7-10 วัน ด้วยสารป้องกันกำจัดที่ถูกต้อง และเหมาะสมตามชนิดของศัตรูพืช

3.3 ข้อควรปฏิบัติในเรื่องการให้ปุ๋ย

- ตรวจวัดน้ำที่ใช้รดกล้วยไม้หรือนำมาผสมปุ๋ยให้เหมาะสมคือ pH อยู่ระหว่าง 5.2-6.2 และ EC ไม่ควรเกิน 750 ไมโครโมห์ต่อเซนติเมตร

- เมื่อสภาพอากาศเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะช่วงเปลี่ยนฤดูกาลให้ปุ๋ย สูตร 16-21-27 อัตรา 800-1,000 กรัม ต่อน้ำ 200 ลิตร 1-2 ครั้ง เพื่อลดการร่วงของดอกตูมโดยเฉพาะสกุลหวาย

4. การเก็บเกี่ยว

- เก็บเกี่ยวช่อดอกเมื่อมีจำนวนดอกบานต่อช่อ 3 ใน 4 สำหรับสกุลหวาย 2 ใน 5 สำหรับสกุลมอคคารา อะแรนดา และแวนดา

- ควรเก็บเกี่ยวหลังจากให้ปุ๋ยแล้วอย่างน้อย 2 วัน

5 การปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว

- ขนย้ายมายังโรงเรือนคัดบรรจุเพื่อคัดขนาดตามเกรด คัดเลือกช่อดอกที่มีคุณภาพดี สด สะอาด และไม่มีตำหนิ ทุกขั้นตอนควรปฏิบัติด้วยความระมัดระวัง

- คัดคุณภาพช่อดอกที่ปลอดจากศัตรูพืชคัดแยกช่อที่มีตำหนิเนื่องจากโรคแมลงโดยละเอียดอีกครั้งหนึ่ง

- กำจัดเพลี้ยไฟหลังการเก็บเกี่ยวทำได้ 2 วิธีการ คือ จุ่มช่อดอกในสารฆ่าแมลงอิมิดาโคลพริด อัตรา 20 ซีซีต่อน้ำ 20 ลิตร นาน 5 วินาที หรือรมด้วยสารเมทิลโบรไมด์ อัตรา 20-24 กรัมต่อลูกบาศก์เมตรนาน 90 นาที (กรณีการกำจัดเพลี้ยไฟนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของประเทศผู้นำเข้า)

- ควรลดอุณหภูมิโดยเก็บรักษาไว้ที่อุณหภูมิ 8-12 องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์ 85-95% นาน 1-2 ชั่วโมง ก่อนการบรรจุหีบห่อ หากเป็นช่วงฤดูฝนให้ปรับลดความชื้นสัมพัทธ์

- ใช้สารยืดอายุที่เหมาะสมกับชนิดของดอกกล้วยไม้ร่วมกับการใส่สารดูดซับเอทิลีนในกล่องบรรจุระหว่างการขนส่ง
- ควบคุมอุณหภูมิในระหว่างการขนส่ง 12-15 องศาเซลเซียส
- การบรรจุกล้วยไม้ลงกล่องให้มีจำนวนช่อพอเหมาะไม่อัดแน่นเกินไป เพื่อให้กล้วยไม้ให้ดอกซ้ำ

ความหลากหลายของกล้วยไม้พันธุ์การค้า

รูปแบบผลิตภัณฑ์กล้วยไม้ที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่ม

เมื่อเอ่ยถึงปทุมมา ทั่วโลกรู้จักว่าเป็นไม้ดอกที่มาจากประเทศไทย ด้วยความสวยงามของดอกปทุมมาที่มีลักษณะคล้ายดอกทิวลิป ต่างชาติจึงขนานนามไม้ดอกชนิดนี้ว่า *Siam Tulip* หรือทิวลิปแห่งสยาม ปัจจุบันประเทศไทยเป็นเจ้าของชนิดพันธุ์ที่มีความหลากหลายทางพันธุกรรม และมีคุณค่าในเชิงไม้ดอกไม้ประดับสูง รวมทั้งเป็นผู้นำการส่งออกพืชในสกุลนี้มีอยู่ไม่น้อยกว่า 70 ชนิด พบในประเทศไทยประมาณ 35 ชนิดกระจายอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศไทย แหล่งพันธุกรรมตามธรรมชาติที่ยังคงพบเห็นได้ในปัจจุบัน และเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของประเทศคือ ทุ่งกระเจียวบาน ป่าหินงาม อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ นักพฤกษศาสตร์ได้จำแนกพืชสกุลนี้ โดยแบ่งตามลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของดอก และลักษณะเกสรเพศผู้ เป็น 2 สกุลย่อย ได้แก่

1. สกุลย่อย *Paracurcuma* หรือกลุ่มปทุมมา ลักษณะของไม้กลุ่มนี้ที่สังเกตได้คือ กลีบปากล่างของดอกจริงมีสีขาวถึงม่วง เกสรเพศผู้มีเยื่อเหนียวอับเรณู (anther crest) แต่ไม่ปรากฏติ่งที่โคนอับเรณู (anther spur) ไม้กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีลักษณะช่อดอกแทงออกมาจากส่วนกลางของลำต้นเทียม กลีบประดับ (bract) มีหลายสีสวยงาม เป็นกลุ่มที่มีคุณค่าในเชิงไม้ดอกไม้ประดับสูง เช่น *Curcuma alismatifolia* (ปทุมมา), *C.parganifolia* (ปทุมรัตน์) *C.rhabdota* (บัวโกเมน), *C.thorelii* (บัวขาว), *C.gracillima* (พลอยมยุรา) *C.harmandii* (เขี้ยวมรกต) และ *C.parviflora* (เทพรำลึก) เป็นต้น

2. สกุลย่อย *Eucurcuma* หรือกลุ่มกระเจียว มีลักษณะเด่น คือ กลีบปากล่างของดอกจริงมีสีขาว หรือสีเหลือง และเป็นกลุ่มที่มีติ่งที่โคนอับเรณู (anther spur) เป็นไม้ที่มีต้น ใบ สูง ช่อดอกเป็นทรงกระบอกยาว ทรงกระสวย หรือทรงกลม ช่อดอกแทงออกมาจากเหง้าโดยตรง หรือเกิดที่ปลายลำต้นเทียมตัวอย่างพันธุ์ที่เป็นที่รู้จักกันดีคือ *C.cordata* (บัวชั้น), *C.aurantiaca* (พลอยทักษิณ, พลอยตรัง), และ *C.roscoeana* (กระเจียวส้ม) เป็นต้น

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

- ต้น :** ลำต้นใต้ดินแบบเหง้า (rhizome) ตาจากเหง้าเจริญเติบโตเป็นลำต้นเทียมอยู่เหนือดิน
- ใบ:** เป็นใบเดี่ยว ประกอบด้วยกาบใบห่อรวมตัวกันแน่น เกิดเป็นลำต้นเทียม (pseudo stem)
- ช่อดอก:** เป็นแบบช่อแน่น (compact spike) ประกอบด้วยกลีบประดับ (bract) เรียงซ้อนกันเป็นช่อ กลีบประดับมักเชื่อมติดกันเป็นห้องโอบล้อมดอกจริง กลีบประดับที่อยู่ส่วนล่างของช่อดอกมักมีสีเขียว ส่วนกลีบประดับส่วนบนมีสีอื่นหลากสีตามลักษณะพันธุ์
- ราก:** รากมี 2 ประเภทคือ รากหาอาหาร และรากสะสมอาหาร รากสะสมอาหารจะมีลักษณะปลายบวมพองออกเป็นตุ่ม ทำหน้าที่เก็บสะสมน้ำและอาหารไว้ใช้ในช่วงหัวพันธุ์พักตัว และส่งเสริมการงอกของหัว จำนวนรากสะสมอาหารจะใช้เป็นเกณฑ์กำหนดคุณภาพหัวพันธุ์สำหรับส่งออก โดยหัวพันธุ์ที่มีคุณภาพต้องมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางหัวมากกว่า 1.8 เซนติเมตร และมีรากสะสมอาหาร 3 ตุ่มขึ้นไป

พันธุ์ และลูกผสมใหม่

ประเทศไทย เริ่มส่งออกหัวพันธุ์ปทุมมาตั้งแต่ปี 2536 นับจนถึงปัจจุบันเป็นเวลานานเกือบ 15 ปี พันธุ์ยอดนิยมในตลาดต่างประเทศก็คือ ปทุมมาพันธุ์เชียงใหม่พิงค์ เนื่องจากเป็นพันธุ์ที่มีก้านดอกยาวแข็งแรง ชูช่อเหนือพุ่มใบ ดอกสีชมพูเด่นสวยงามคล้ายดอกบัว ปัจจุบันมีการพัฒนาสายพันธุ์ใหม่ออกสู่ตลาดมากมาย

กลุ่มปทุมมา

ตัวอย่างพันธุ์ตัดดอก

ปทุมมาเชียงใหม่พิงค์ ← ลูกผสมใหม่ →

ตัวอย่างพันธุ์กระถาง

ปทุมรัตน์ ← ลูกผสมใหม่ →

กลุ่มกระเจียว

บัวชั้น ← ลูกผสมใหม่ →

การผลิตปทุมมาเพื่อส่งออก

- สภาพพื้นที่** - เป็นพื้นที่ที่ไม่เคยปลูกปทุมมาหรือพืชตระกูลขิง มะเขือ มันฝรั่ง ยาสูบมาก่อน หากเป็นพื้นที่เดิมควรปลูกพืชอื่นสลับอย่างน้อย 3 ปี และเป็นพื้นที่ที่ไม่มีน้ำท่วมขัง
- ดิน** - ดินร่วน หรือร่วนปนทราย การระบายน้ำดี มีความอุดมสมบูรณ์ปานกลาง
- ค่าความเป็นกรดต่าง ของดินระหว่าง 6.5-7.0
- อุณหภูมิ** - อุณหภูมิที่เหมาะสม คือ กลางวันประมาณ 20-30 องศาเซลเซียส กลางคืนประมาณ 18-25 องศาเซลเซียส
- มีแสงแดดจัด

ฤดูปลูกแบ่งเป็น 3 ช่วง คือ

- ปลูกก่อนฤดู** - เริ่มปลูกเดือนกุมภาพันธ์ - มีนาคม ข้อดีของการปลูกก่อนฤดู คือ สามารถผลิตดอกได้ก่อนฤดูประมาณเดือนพฤษภาคม เก็บเกี่ยวหัวพันธุ์และ สามารถส่งหัวจำหน่ายได้เร็วขึ้น ตั้งแต่เดือนธันวาคม
- ปลูกฤดูปกติ** - ปลูกช่วงเดือนเมษายน-พฤษภาคม เป็นการปลูกโดยอาศัยน้ำฝน หลังปลูกประมาณ 2.5-3 เดือน ต้นปทุมมาเริ่มออกดอกเดือน กรกฎาคม-สิงหาคม และจะพักตัวเมื่อเข้าฤดูหนาว ช่วงเดือน พฤศจิกายน-ธันวาคม
- ปลูกหลังฤดู** - ปลูกช่วงปลายเดือนมิถุนายน-กรกฎาคม
- ข้อดีของการปลูกหลังฤดู คือ สามารถตากดิน อบดิน เพื่อกำจัดเชื้อโรคเน่าในดินได้นาน ดินมีโอกาสปลอดเชื้อมากขึ้น และพืชมีความเสี่ยงต่อการเป็นโรคเน่าลดลง แต่พืชมีช่วงสะสมอาหารสั้นเพียง 5-6 เดือน จึงต้องมีการจัดการปุ๋ย และน้ำที่ดีให้เพียงพอต่อความต้องการของพืช และต้องเก็บรักษาหัวพันธุ์ไม่ให้เหี่ยวมากก่อนปลูก

การปลูกลงแปลง

- เก็บซากพืชในแปลงเผาทิ้ง ไถดิน 1 ครั้ง ตากดิน 20-30 วัน ไถคราดเก็บเศษวัชพืชออกจากแปลง
- เพื่อป้องกันโรคหัวเน่า ใช้ยูเรียผสมปูนขาวอัตราส่วน 1 : 10 ในปริมาณ 880 กิโลกรัมต่อไร่ ใส่ลงดินก่อนไถครั้งที่ 1 แล้วไถพรวน ยกร่องอัดหน้าดินให้แน่น รดน้ำให้ชุ่ม หรือคลุมแปลงด้วยพลาสติกใส ประมาณ 15 วัน

- แบ่งพื้นที่เป็นแปลงย่อยๆ ขนาดแปลงละ 1 งาน ทำทางระบายน้ำให้มีการระบายน้ำที่ดี ระหว่างแปลงย่อยควรปลูกคันด้วยพืชที่ไม่ใช่พืชอาศัยของโรคหัวเน่า เช่น ข้าวโพด ข้าวฟ่าง ถั่วเขียว ตะไคร้ ประมาณ 1 เมตร เพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโรคหัวเน่า
- ภายในแปลงย่อยยกแปลงสูง 20-30 เซนติเมตร กว้าง 1.0-1.2 เมตร เว้นร่องทางเดิน 0.5 เมตร ไม่ควรเตรียมดินลึกเกินไปจะทำให้รากสะสมอาหารยาวเสียหายในช่วงเก็บเกี่ยว และไม่เป็นที่ต้องการของตลาดต่างประเทศ
- ระยะปลูกขึ้นอยู่กับขนาดของหัวพันธุ์ ได้แก่
 - ขนาดหัวใหญ่ ระยะปลูก 30 x 30 เซนติเมตร หรือ 10,000 หัวต่อไร่
 - ขนาดหัวกลาง ระยะปลูก 25 x 25 เซนติเมตร หรือ 15,000 หัวต่อไร่
 - ขนาดหัวเล็ก ระยะปลูก 20 x 20 เซนติเมตร หรือ 20,000 หัวต่อไร่
- ก่อนปลูกรองกันหลุมด้วยปุ๋ยสูตร 15-15-15 หรือ 16-16-16 อัตรา 15 กรัมต่อหลุม
- ปลูก 1 หัวต่อหลุมลึก 7-10 เซนติเมตร กลบดินแล้วคลุมด้วยฟาง หลังจากปลูกควรมีการคลุมแปลงเพื่อป้องกันการสูญเสียความชื้นจากดิน วัสดุที่เหมาะสมต่อการคลุมดิน ได้แก่ ฟางข้าว พลาสติก

การปลูกลง

- วัสดุปลูกอัตราที่เหมาะสม คือ ทราย : แกลบดิบ หรือขุยมะพร้าว : ถ่านแกลบ อัตรา 1: 1 : 1
- ผสมวัสดุปลูกแล้วหมักกองไว้กลางแดด โดยกองสูงประมาณ 20-30 เซนติเมตร พรมน้ำให้ชุ่ม คลุมด้วยพลาสติกใส นาน 30 วัน เพื่ออบฆ่าเชื้อ
- วางถุงปลูกลงแปลงที่ยกสูงจากพื้น 20-30 เซนติเมตร โดยปูพื้นแปลงด้วยแกลบดิบ หรือคลุมด้วยพลาสติกใส เพื่อป้องกันการติดเชื้อโรคเน่าจากดิน หนาดินควรมีความลาดเอียงเล็กน้อย เพื่อให้มีการระบายน้ำที่ดี
- ใช้หัวพันธุ์ที่มีรากสะสมอาหาร 2-3 ราก ปลูกในถุงพลาสติกสีดำ ขนาด 6x12 นิ้ว 1-2 หัวต่อถุง

การให้น้ำ

- ปทุมมาต้องการน้ำสม่ำเสมอ ในช่วงการเจริญเติบโต และการออกดอก ส่วนใหญ่อาศัยน้ำฝนเป็นหลักให้น้ำเสริมเมื่อฝนทิ้งช่วง
- ควบคุมการระบายน้ำในแปลงปลูกไม่ให้น้ำท่วมขัง เพื่อลดความเสี่ยงต่อการเกิดโรค

การให้ปุ๋ย

- ในกรณีปลูกลงแปลง เมื่อปทุมมามีใบคู่แรก ใส่ปุ๋ยเคมีสูตรที่มีไนโตรเจนสูง เช่น 21-7-14 , 15-0-0 หรือสูตร 16-16-16 อัตรา 15 กรัมต่อกอ เดือนละครั้ง โดยโรยรอบกอแล้วรดน้ำ

- เมื่อออกดอกใส่ปุ๋ยเคมีสูตร 13-13-21 อัตรา 15 กรัมต่อกอ เดือนละครั้ง และพ่นธาตุอาหารเสริมทางใบ เมื่อพืชแสดงอาการใบเหลือง
- เมื่อพืชเริ่มลงหัว ใส่ปุ๋ยเคมีที่มีฟอสฟอรัส และโพแทสเซียมสูง เช่น 8-16-24, 14-14-21 หรือ 13-13-21 อัตรา 15 กรัมต่อกอ เดือนละครั้ง
- กรณีปลูกลงถาด การใส่ปุ๋ยควรให้ปริมาณน้อยแต่บ่อยครั้งกว่าการให้ในแปลง ปลูก โดยใช้อัตรา 7-10 กรัมต่อถาด ทุก 3 สัปดาห์

การผลิตดอก

ในกรณีที่ปลูกเพื่อผลิตหัวพันธุ์ เมื่อพืชออกดอกควรผลิตดอกทิ้งเพื่อให้แตกกอเพิ่มขึ้น และอาหารที่สังเคราะห์ขึ้นมาจะถูกส่งไปสะสมที่หัว ทำให้ได้หัวขนาดใหญ่

ระยะเก็บเกี่ยวดอกที่เหมาะสม

- เมื่อกลีบประดับบาน 4-6 กลีบ ดอกจริงบานอย่างน้อย 2-3 ดอก

การตัดดอก

- ก่อนตัดดอกรดน้ำในแปลงปลูก เพื่อให้ต้นได้รับความชื้นเต็มที่
- ตัดดอกในตอนเช้า โดยจับที่โคนก้านช่อดอกบิดเล็กน้อย และดึงดอกขึ้นมาให้มีใบติดมา 1 ใบ แช่น้ำสะอาด ดอกปักแจกันได้ 7-10 วัน ในอุณหภูมิห้อง

การปฏิบัติก่อนการขนส่ง

- ทำการลดอุณหภูมิของดอกปทุมมา โดยเก็บรักษาในห้องเย็นอุณหภูมิ 12-15 องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์ 85-95 เปอร์เซ็นต์ นาน 1-2 ชั่วโมง ก่อนการขนส่งจะรักษาความสดให้นานขึ้น
- แช่ด้วยกรดซิตริกความเข้มข้น 300 มิลลิกรัมในน้ำ 1 ลิตร นาน 1 ชั่วโมงก่อนแล้วย้ายไปปักแจกันในน้ำสะอาด จะช่วยให้อายุปักแจกันนานขึ้น หรืออาจปฏิบัติหลังการขนส่ง จะช่วยรักษาความสดของดอกได้

การบรรจุ และการขนส่ง

- หุ้มดอกด้วยถุงพลาสติกโดยเปิดส่วนปลายดอก จะช่วยรักษาความชื้นของกลีบดอกไม่ให้เหี่ยวเร็ว
- ปลายก้านดอกพันด้วยสำลีชุบโซเดียมไฮโปคลอไรท์ (คลอโรกซ์) ความเข้มข้น 50-100 มิลลิกรัมในน้ำ 1 ลิตร สวมถุงพลาสติก และบรรจุกล่อง
- ระหว่างรอการขนส่ง ควบคุมอุณหภูมิที่ประมาณ 15 -18 องศาเซลเซียส

การขุด และล้างหัวพันธุ์

- แปลงปลูกที่ดินแน่นแข็ง ใช้น้ำรดแปลง 1 วัน ก่อนขุดหัวพันธุ์
- ป้องกันการเกิดแผลที่หัวพันธุ์ ควรขุดหัวพันธุ์ใส่ตะกร้าเมื่อยังมีใบแห้ง บอكتำแหน่งกอ
- ฉีดน้ำล้างหัวพันธุ์ในตะกร้า
- แยกหัวออกจากกอ ล้างแต่ละหัวให้สะอาด
- ใช้กรรไกรที่เช็ดแอลกอฮอล์ 70 เปอร์เซ็นต์ ตัดแต่งรากเน่า รากสีคล้ำทิ้ง แยกหัวพันธุ์ตามขนาดใส่แต่ละตะกร้า
- แช่หัวพันธุ์ทั้งตะกร้าด้วยสารป้องกันกำจัดศัตรูพืช ตามคำแนะนำ
- ผึ่งหัวพันธุ์ในที่ร่มนาน 14 วัน คัดหัวพันธุ์ที่แสดงอาการของโรคทิ้งอีกครั้ง
- ระหว่างรอจำหน่าย เก็บหัวพันธุ์ในที่ร่ม อากาศถ่ายเทสะดวก